

MONOGRÀFIC

QÜESTIONS SOBRE LA REALITAT I EL SENTIT DE LA METAFÍSICA

EN DEFENSA DE LA METAFÍSICA

Joan Ordi Fernández

Professor de Filosofia de l'INS Guinovarda

Pressuposem, doncs, que la metafísica constitueix l'horitzó fonamental de la filosofia i que renunciar-hi implicaria automàticament un empobriment essencial de la mateixa filosofia.

Probablement, la nostra postura davant la tasca, la dignitat i el sentit de la metafísica determina com entenem la filosofia. Pressuposem, doncs, que la metafísica constitueix l'horitzó fonamental de la filosofia i que renunciar-hi implicaria automàticament un empobriment essencial de la mateixa filosofia. En un cert sentit, remem així contracorrent, car no només el cientisme actual continua fent supèrflues la filosofia i la teologia,¹ sinó que no són pocs els suposats “filòsofs” que tanquen la seva disciplina en el cercle restringit del llenguatge, la cultura, la vida quotidiana o la política.² Contra tots dos posicionaments cal afirmar la “parresia” grega, la gosadia permanent d'abandonar-nos a l'atracció que exerceixen les qüestions fonamentals de la filosofia, que no poden no ser metafísiques en la seva última dimensió. No ens fa por la filosofia en sentit propi i fort. Per això sortim en defensa de la metafísica. I aportem a la causa cinc testimonis, entre molts altres que per raons d'espai han de romandre en el buirac.

1. L'ésser de les coses en tant que són: Aristòtil

Aristòtil (384-322 aC) no és el pare de la metafísica. Però la seva obra homònima ha marcat decisivament la filosofia posterior i ha estat comentada, integrada i “remodelada” en diversos contextos filosòfics i teològics. La seva gran transcendència justifica, doncs, que l'esbossem breument.³ La *Metafísica* d'Aristòtil conté 14 llibres. D'ells II (α) defineix la

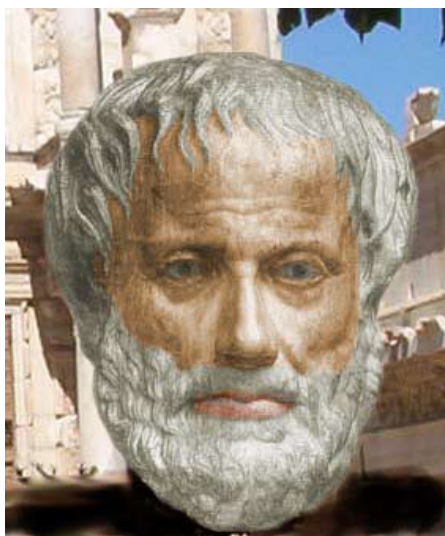
1 Des de l'astrofísica, l'obra següent considera, de manera ingènua, que la ciència ja està en condicions de fer inútils i prescindibles tant la teologia com la filosofia: Stephen Hawking & Leonard Mlodinow, *The Grand Design*. Londres: Transworld Publishers, 2010. Versió al català de David Jou: *El gran disseny*. Barcelona: Columna Edicions, 2010.

2 Exemple: es pot fer una defensa noble de la justificació i necessitat de la filosofia evitant del tot la qüestió metafísica. Llavors, però, en què acaba la filosofia? En això: «La tarea filosòfica es reflexionar sobre la cultura en que vivimos y su significado no sólo objetivo sino también subjetivo para nosotros: para ello, como resulta obvio, es necesario tener la mejor formación cultural posible.» (Fernando Savater, *Las preguntas de la vida*. Barcelona: Ariel, 1999, p. 269).

3 Seguim la següent edició i interpretació: Aristóteles, *Metafísica*. Introducció, traducció i notes de Tomás Calvo. Madrid: Gredos, 2006, 3a reimpressió.

filosofia com a ciència de la veritat. **III (B)** dissenya el projecte d'investigació de la filosofia com a metafísica. **IV (Γ)** Veu en la metafísica la ciència universal que estudia «el que és en tant que alguna cosa que és». Els diferents sentits del ver *ser* i de l'expressió *el que és* s'unifiquen en el sentit primer i fonamental, que és l'entitat o *ousia*. I **IX (Θ)** estableix la distinció fonamental entre ésser en potència i ésser en acte.

De què tracta la *Metafísica* d'Aristòtil? Segons Tomás Calvo,⁴ de la ciència que estudia el que és, en tant que alguna cosa que és, i els atributs que li pertanyen pròpiament. Aquesta ciència no s'identifica amb cap de les ciències particulars: física, aritmètica, geometria... Es tracta de l'ontologia, l'única ciència veritablement universal, ja que no secciona una parcel·la de la realitat per estudiar-ne les propietats. La possibilitat, però, d'aquesta ciència universal depèn de la unitat del seu objecte, la unitat del que és en tant que alguna cosa que és. Ara bé, aquesta noció és polisèmica, car el que és es diu en molts sentits, cosa que origina l'aporia que s'expressa en aquestes tres tesis: hi ha una ciència del que és, només hi ha unitat de ciència si hi ha unitat de gènere (univocitat), però *el que és* no constitueix un gènere. Tot el volum de la *Metafísica* és l'intent de trobar una sortida a aquesta aporia: entre els diferents sentits de *ser* i *el que és* hi ha una certa connexió, que és la referència, en tots ells, a una mateixa cosa i a una mateixa noció i significat, a una única naturalesa, a un únic principi, car la unitat de referència fa possible la unitat d'una ciència. Així l'estudi de les coses que són en tant que són també correspon a una sola ciència, car s'ocupa de quelcom que és primer a totes elles: els principis i les causes de les entitats. Per això Aristòtil desenvolupa l'esquema de les categories com a matriu fonamental de les diverses significacions del verb *ser* i de la unificació de totes elles en l'entitat o *ousia*. Esquema que conté la classificació bàsica dels diferents tipus de realitat: en primer lloc, l'entitat i després les seves determinacions accidentals.

⁴ Ibidem, pp. 17-30.

Heus ací el rendiment del primer testimoni de descàrrec: segons Aristòtil, la reflexió metafísica ve exigida per la necessitat intel·lectual de remuntar, en l'explicació científica i filosòfica, fins a les darreres arrels (causes) d'allò que és en tant que és, dels ens que constitueixen objecte de la nostra sorpresa en contemplar filosòficament el món. Per tant, no podem restar per sota de l'intent, connatural a la ment humana, d'anar fins al fons en l'esforç de comprensió de l'ésser que se'ns mostra com els ens de la realitat que som i en què vivim. Òbviament: a qui no li interessin aquestes qüestions té dret a qüestionar-se la seva vocació filosòfica.

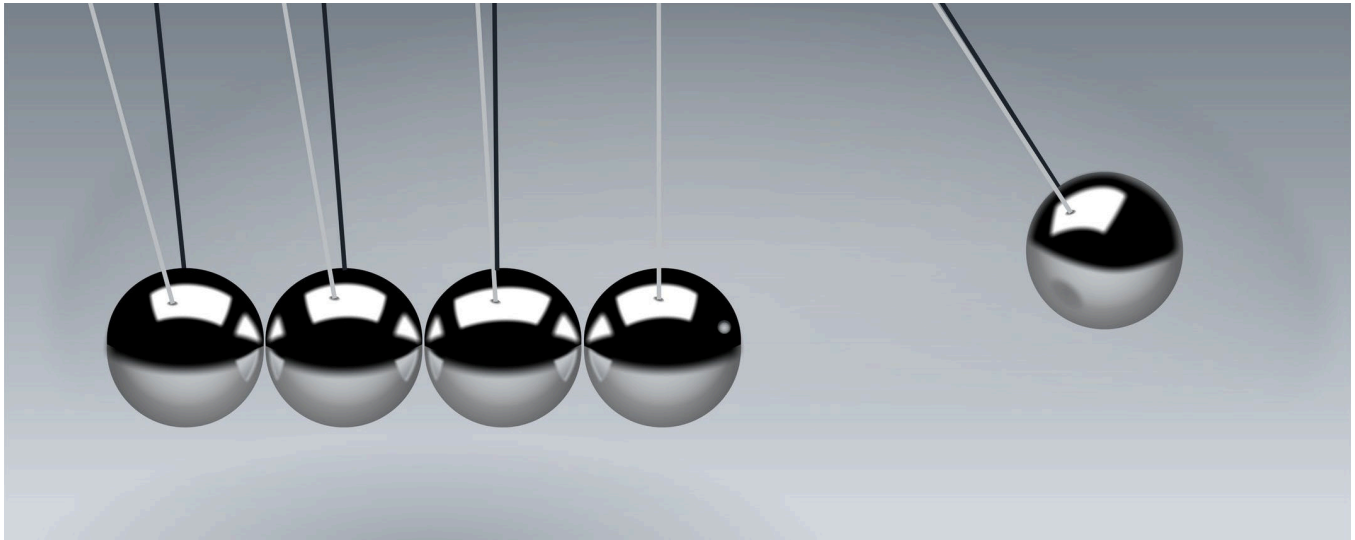
2. L'ésser oblidat: Heidegger

Martin Heidegger (1889-1976) confirma la necessitat de cultivar la metafísica i alhora critica el camí que ha seguit des de Plató i Aristòtil: l'ontoteologia, que va néixer de l'oblit de l'ésser. Només aquest, però, és l'assumpte de la metafísica en si. Les dues obres fonamentals que exposen la seva idea de la metafísica es titulen, justament, *Què és metafísica?*⁵ i *Introducció a la metafísica*.⁶ Destaquem breument alguns elements de la primera. El conjunt sencer de les disciplines científiques que s'ocupen de la realitat o totalitat dels ens no satisfà gens la qüestió del fons essencial en què arrelen tots els ens. Mentre que les ciències estan supeditades als ens, la filosofia fa justícia a la pregunta per l'ens com a ens i en general. L'ésser humà cospa, de fet, la inevitabilitat de la pregunta pel no-res, que les ciències han d'excloure de tota consideració, car el no-res és la negació dels ens en totalitat. El *Dasein*, en canvi, l'ens obert a l'ésser enmig dels ens, fa l'experiència real d'aquest tot quan l'envaeix l'avorriment: el tedi profund revela l'ens en la seva totalitat, com també ho fa l'alegria per la presència del *Dasein* d'un ésser estimat.

Tanmateix, l'estat d'ànim que arrossega l'home fins al no-res mateix és l'angoixa, que no equival a la por per res en concret, sinó a sentir-nos estranys enmig de la totalitat dels ens i enfonsats en la indiferència davant dels ens en conjunt. I és així, en un estat fonamental que ens priva de tot suport, com l'angoixa ens revela el no-res, car fa que se'ns esmunyi l'ens en la seva totalitat. I aquesta calma fetillera de l'ànim consisteix en l'anorreament (*Nichtung*), en la nul·lificació del tot com a tot, la qual, però, realitza alhora l'obertura originària de l'ens com a tal: que és ens i no pas no-res. Immers en

⁵ Martin Heidegger, *Was ist Metaphysik?* Frankfurt del Main: Vittorio Klostermann, 1943, conferència de 1929, que cal llegir juntament amb i després de l'*Epíleg* de 1943 i la *Introducció. El retorn al fonament de la metafísica*, de 1949. De la conferència hi ha versió castellana de Xabier Zubiri, elegant i clara, més literària que literal: *¿Qué es metafísica?*, apareguda a la revista *Cruz y Raya*, setembre de 1933, i després publicada a Buenos Aires: Siglo Veinte, 1947, i Santiago de Xile - Madrid: Cruz del Sur, 1963. Versió castellana més recent, de tots tres textos, i més ajustada a la literalitat de l'alemany: *¿Qué es metafísica?* Versió d'Helena Cortés i Arturo Leyte. Madrid: Alianza, ²2014. Seguirem l'original alemany de Klostermann, ¹⁶2007.

⁶ Martin Heidegger, *Einführung in die Metaphysik*. Tübingen: Max Niemeyer, 1987. Versió castellana d'Angela Ackermann Pilári: *Introducción a la metafísica*. Barcelona: Gedisa, ²1995.

el no-res, l'home sempre és transcendent als ens, car enmig d'ells, o perdut entre ells, es troba ensems més enllà de tot ens.

Què serà la metafísica, doncs? La pregunta radical de la filosofia: «Metafísica és el preguntar que va més enllà de l'ens, per tal de reconquerir-lo com a tal i en la seva totalitat per a la comprensió. / En la pregunta pel no-res es produeix aquest sortir més enllà de l'ens com a ens en la seva totalitat.»⁷ Aquí rau la tasca de la metafísica: pensar l'ésser i pensar el no-res, contra l'oblit amb què la filosofia occidental, massa centrada en els ens i en l'Ens Suprem, els ha deixat de banda. Però no es tracta d'un pensar ocios o arbitrari, de què puguem prescindir: «[...] aquest anar més enllà és la mateixa metafísica. Aquí rau això: que la metafísica pertany a la "naturalesa de l'home". No és ni una disciplina de la filosofia acadèmica ni un àmbit d'ocurrències arbitràries. La metafísica és l'esdeveniment fonamental en el *Dasein*. És el *Dasein* mateix.»⁸ Incommensurable amb cap ciència. I l'essencial de la reflexió filosòfica: «Filosofia - el que anomenem així - és la posada-en-marxa de la metafísica, en la qual arriba a si mateixa i assumeix les seves tasques explícites.»⁹ Només alliberant-nos dels ídols que tenim i obrint-nos a l'ens en la seva totalitat podem restar en suspens perquè ressoni la pregunta fonamental de la metafísica a què ens força el no-res: «Per què hi ha, en suma, l'ens i no més aviat el no-res?»¹⁰

Resumim la posició de Heidegger: cal entomar la tasca històrica de repensar tota la metafísica occidental, per anar més enllà d'ella superant-la en direcció a l'ésser i al no-res. Altrament, la filosofia abandonaria l'exigència de rigor i de radicalitat amb què l'ésser humà es troba interpel·lat més

enllà dels condicionaments de la història.¹¹ I amb aquest segon testimoni hem afegit una raó de pes en defensa de la metafísica. Perquè no volem que de nosaltres, els filòsofs, també es pugui dir: «Avui tot ho mesurem amb diners, la qual cosa ens porta a exercir moltes professions inútils i supèrflues, que només serveixen al luxe i al plaer.»¹²

3. La realitat no tematitzada: Zubiri

Amb Xavier Zubiri (1898-1983), la metafísica fa un pas més: es desplaça des de la reflexió del que és en tant que alguna cosa que és i des de la reivindicació de l'ésser en virtut del qual hi ha l'ens i no més aviat el no-res, fins al pla filosòfic de la realitat de l'ens com a tal. Probablement no sigui exagerat afirmar que tota l'obra de Zubiri consisteix en una meditació filosòfica sobre la realitat com a tal. Per això serà suficient triar un escrit en què la qüestió dels caràcters metafísics de la realitat i del fonament d'aquesta es tematitzi *in recto*. Prestem atenció, doncs, al famós volum *El hombre y Dios*.¹³ Durant els anys 30 del segle XX, Zubiri va fer el diagnòstic de la situació intel·lectual del seu temps a *Naturaleza, Historia, Dios*.¹⁴ Va respondre a la crisi de fonaments de la ciència que s'havia començat a produir cap a la meitat del segle XIX. A començament del segle XX, la teoria de la relativitat d'Einstein i la teoria del quantum de Planck intenten afronar-

¹¹ *Introducció a la metafísica* és una reelaboració completa del curs que Heidegger va impartir a la Universitat de Friburg de Brisgòvia durant el semestre d'estiu de 1935 i que va publicar el 1953. Recull la pregunta amb què acabava *Què és metafísica?*: «Warum ist überhaupt Seiendes und nicht vielmehr Nichts?»: «Per què hi ha, en suma, l'ens i no més aviat el no-res?» Per a Heidegger es tracta de la pregunta metafísica fonamental.

¹² Thomas More, *Utopia*. Traducció de Núria Gómez Llauger. Barcelona: Angle Editorial, 2016, p. 140.

¹³ En l'actualitat hi ha dues versions d'aquesta obra. La primera edició, pòstuma, preparada per Ignacio Ellacuría: Xavier Zubiri, *El hombre y Dios*. Madrid: Alianza Editorial - Sociedad de Estudios y Publicaciones, 1984; i la nova edició, ampliada amb altres escrits inèdits relacionats amb el tema: Madrid: Alianza Editorial - Fundación Xavier Zubiri, 2013.

¹⁴ Edició definitiva: Xavier Zubiri, *Naturaleza, historia, Dios*. Madrid: Alianza Editorial - Fundación Xavier Zubiri, 2004. Probablement, la millor introducció a tot el pensament de Zubiri.

⁷ *Was ist Metaphysik?*, pp. 41-42.

⁸ *Ibidem*, pp. 44-45.

⁹ *Ibidem*, p. 45.

¹⁰ *Ibidem*.

tar aquesta crisi, i a la vegada l'aguditzen, proposant noves concepcions, nous paradigmes del món físic. Aquest canvi obligava, segons Zubiri, a entendre i cultivar la metafísica d'una altra manera: no com a pretensió de situar-se en la perspectiva de Déu, sinó com a ontologia mundana. Ara la realitat ja no es podrà entendre com un conjunt de coses aïllades que estableixen relacions causals externes entre elles, sinó com a elements o moments d'un *camp* del que formen part constitutiva.

Per a Zubiri, la realitat ja no és un conjunt de substàncies, sinó un camp, en què totes les coses estan funcionalment articulades entre si. La relació entre elles no és consecutiva, sinó *constitutiva*. Tot és un camp en què *funcionalment* les coses es troben formant una unitat i interactuen les unes amb les altres contínuament. És el que Zubiri anomena *respectivitat del real*. Per tant, ni amb la metafísica clàssica ni amb la metafísica de la modernitat es pot afrontar adequadament la comprensió filosòfica de la realitat. Ara bé, la realitat no són ni les coses reals ni res fora d'aquestes. L'esquema clàssic confon *realitat* amb *ser*, amb *existir*. I *realitat* és més que *existència*: és el poder gràcies al qual una cosa pot ser i pot existir. És el real allò que fa que una cosa sigui, i no la seva existència allò que fa que sigui real. Aquesta formalitat, *formalitat de realitat*, la sentim, la copsem, la comprenem en l'acte mateix d'experienciar qualsevol cosa. I el poder del real, transcendent a tota cosa però immanent a cadascuna, ens planteja la qüestió del seu fonament.

Com entendre així la filosofia, la metafísica? La filosofia no és psicologia ni és ciència, sinó recerca d'aquella saviesa que, en el sentit més grec i clàssic del mot, inclou dos moments funcionalment constitutius. Primer: la comprensió intel·lectual de la realitat, i en ella de manera especial de la realitat humana, en un ordre o nivell que vagi més enllà de l'anàlisi científica de la realitat física, que sempre és una anàlisi fenomènica i no pot ser una anàlisi d'últimitats: la filosofia és recerca de la realitat última, saber d'últimitat, car es qüestiona la realitat fonament de la realitat. Segon moment: l'opció fonamental de l'ésser humà, en tant que entrega confiada a aquesta veritat descoberta per construir la pròpia vida i donar-li sentit humà apropiant-se vitalment aquella veritat. Exercici de la intel·ligència fins al seu últim límit possible (filosofia com a teoria = metafísica) i entrega compromesa a la veritat descoberta per donar figura a la nostra existència (filosofia com a praxi = ètica) són moments que vivim en unitat indiscernible.

En conclusió, el tercer testimoni a favor de la metafísica constitueix un desafiament de gran altura. I prové de la nostra mateixa condició: «Fer-se persona és *recerca*. En definitiva, és

cercar el fonament del meu relatiu ésser absolut.»¹⁵

4. La metafísica com a ètica: Lévinas

Els ens en tant que són?, l'ésser gràcies al qual són?, la formalitat de realitat de tot el que és? Hi ha alguna altra manera de determinar l'"objecte" o tasca de la metafísica, de la filosofia "primera"? Una resposta mínimament rigorosa hauria de resseguir l'entera història de la filosofia, perquè aquesta conté, pròpiament, la història de la metafísica.¹⁶ Aportem, breument, la indicació d'un quart testimoni en defensa de la metafísica. D'una metafísica, però, que aquest cop esdevé, tota ella, ètica: el pensament d'Emmanuel Lévinas (1906-1995). Totes les seves obres insisteixen tossudament en la necessitat de superar l'ésser o la realitat en general com a horitzó de la metafísica: només en l'Altre, en la relació ètica cara a cara (*visage*), fem l'experiència metafísica primordial. *Totalitat i infinit*¹⁷ rebutja el plantejament metafísic tradicional: la metafísica de l'ésser està guiada per l'ambició de totalitat, que domina la filosofia occidental. Els individus manlleven d'aquesta totalitat el sentit de llurs vides, car només compta el sentit últim de tot plegat, del tot de l'ésser en conjunt. Però així es gesta el perill real d'una guerra que destrueixi les persones, car sobre elles cauria la imposició d'una concepció de l'ésser que no tolera la desobediència. Contra Heidegger, doncs, cal rebutjar la identificació de la metafísica amb la reflexió sobre la totalitat de l'ens per acollir l'Ésser dels ens. La ruptura de la totalitat ens preservarà de les totalitats anorreadores, com el nazisme, que va atrapar Heidegger mateix per coherència amb la seva filosofia, i no pas per simple incoherència personal.

Remei? Contra la totalitat i tot pensament de totalitat, l'escatologia i l'ètica. Ambdues protegeixen la subjectivitat de l'individu proposant una relació o intencionalitat del pensament no merament fenomenològica: l'escatologia restitueix a cada instant la seva significació plena, car diu relació amb un plus sempre exterior a qualsevol tot tancat: l'infinit i el seu judici sobre la història. I l'ètica, la relació directa amb un Vostè, amb l'Altre, «és la resplendor de l'exterioritat o de la transcendència en el rostre de l'altre.»¹⁸ Tot saber pressuposa ja la idea de l'infinit, com va raonar Descartes a les *Meditacions metafísiques*. Per això, la veritable transcendència de què ha

¹⁵ *El hombre y Dios*, 1a edició, p. 109.

¹⁶ Els manuals de Hirschberger (1900-1990) tenen el mèrit de reconèixer aquesta tesi i de demostrar-la al compàs de l'exposició i comentari d'èpoques, autors i problemes. Versió castellana actualitzada i completada per Luis Martínez Gómez i Raúl Gabás: *Historia de la filosofía*. Barcelona: Herder, vol. I i II: 2011; vol. III: 2015.

¹⁷ Emmanuel Lévinas, *Totalité et infini. Essai sur l'extériorité*. La Haia: Martinus Nijhoff's Boekhandel en Uitgeversmaatschappij, 1961. Es disposa d'una nova versió castellana de Miguel García-Baró: *Totalidad e infinito. Ensayo sobre la exterioridad*. Salamanca: Sígueme, 2016.

¹⁸ *Totalité et infini*, edició de Martinus Nijhoff, 1971, a Kluwer Academic, pp. 9-10.

d'ocupar-se la metafísica es troba en la subjectivitat que acull l'Altre, com a hospitalitat de la persona que se'ns fa accessible en el seu rostre. El pensament objectivador resta desbordat per la transcendència de l'Altre cara a cara. L'ètica és el veritable camí cap a la transcendència a què aspira la metafísica. El primat filosòfic correspon a la idea de l'infinít. I aquest es produeix en la relació d'un Mateix amb l'Altre. La veritat no es troba en el contingut pensat per la ment, sinó en el rostre de l'Altre i en l'obra de justícia que se li deu.

La metafísica, doncs, és un moviment que parteix del món en què vivim, de la "casa" que ens és familiar, vers un fora aliè, estrany, vers un "més enllà". «El terme d'aquest moviment (una altra part, l'altre) es diu *altre* en sentit eminent.»¹⁹ La metafísica és el desig de l'invisible, de l'infinít. «El desig metafísic tendeix vers *quelcom totalment altre*, vers l'*absolutament altre*.»²⁰ Constitueix un anhel real i profund de l'ésser humà, però que no pot ser satisfet, car desitja el que es troba més enllà de tot el que podria satisfer-lo. No pertany al pla en què apareixen els ens i els mesurem, sinó que expressa una desmesura: «El Desig és desig de l'absolutament Altre. Fora de la fam que satisfem, de la set que apaivaguem i dels sentits que calmem, la metafísica desitja l'Altre més enllà de les satisfaccions, sense que sigui possible cap gest del cos que faci minvar l'aspiració [...]. Morir per l'invisible: això és la metafísica.»²¹ Aquest moviment metafísic fa honor a l'etimologia del mot, però ara com a ruptura de la totalitat i com a ascensió vers l'infinít en l'experiència ètica: «El moviment metafísic és transcendent i la transcendència, com a desig i inadequació, és necessàriament una transascendència.»²²

En conclusió, segons Lévinas la filosofia occidental ha practicat l'imperialisme ontològic, una mena d'egologia, de reducció de l'Altre a un Mateix, que ha atiat el desig de possessió i de totalitat. No ha respectat l'alteritat en la seva transcendència. Però la comprensió de l'ésser en general no pot ni explicar adequadament ni dominar la relació amb l'Altre. El quart testimoni en defensa de la metafísica la declara també indispensable per raons d'ètica i de justícia, i no per raons merament teòriques.

5. I la fi de la metafísica?

El darrer testimoni a favor de la metafísica parteix explícitament del suposat acabament o liquidació de la metafísica arran dels girs experimentats per la filosofia des de l'època tardomedieval i moderna. Serà un testimoni, doncs, que pretén neutralitzar la part acusadora després d'escoltar-la atentament.²³

Assumint la teoria del coneixement aristotelicotomista, els autors rebutgen el nominalisme, car va posar les bases per a la moderna concepció de la realitat en tant que feix de fenòmens separables i manipulables, mera successió paral·lela de representacions dels fenòmens en la ment i matèria a la total disposició de teories constructivistes de la realitat. Els constructes artificials del subjecte modern i postmodern s'allunyen de la realitat objectiva per imposar-li la ciència, la tècnica i l'organització suposadament «racionals». Aquesta cultura no té cap altre referent que la seva pròpia capacitat de relacionar, manipular i interpretar els materials que ella mateixa crea. La via moderna ha acabat anul·lant i declarant

19 *Ibidem*, p. 21.

20 *Ibidem*.

21 *Ibidem*, p. 23.

22 *Ibidem*, p. 24.

23 Es tracta del llibre següent: Fernando Inciarte – Alejandro Llano, *Metafísica tras el final de la metafísica*. Madrid: Ediciones Cristiandad, 2007. Ressenya: Joan Ordi, «Una metafísica per al nostre temps», a: *Comprendre. Revista Catalana de Filosofia X* (2008/1-2) 162-166. Posteriorment, el segon autor ha incidit més en la seva posició filosòfica: Alejandro Llano, *Caminos de la filosofía*. Pamplona: EUNSA, 2012. Ressenya: Joan Ordi, «Alejandro Llano, *Caminos de la filosofía*», a: *Comprendre. Revista Catalana de Filosofia* 14/2 (2012) 95-100.

innecessari i erroni o massa rígid els principis aristotèlics de no-contradició i d'identitat, i els ha substituït pel principi Leibnizià de raó suficient, molt més flexible i perfectament adaptable a les necessitats constructives d'un subjecte totalment autònom enfront de la realitat i que liquida la metafísica.

Com se surt de la crisi de la metafísica que ha declarat la seva fi, la seva impossibilitat racional? Retornant a la racionalitat de la metafísica clàssica, però adaptant-la interpretativament, per tal de revisar els punts en què la modernitat i la postmodernitat es fan fortes (i en què són febles), per exemple el llenguatge com a condició lingüística de l'ésser humà, el caràcter representatiu del pensament, la concepció constructivista del coneixement i la definició de l'espai públic o polític com a conflicte d'interessos i d'opinions. Aquests punts han de ser en part acollits i en més bona part encara desabsolutitzats, sobre la base d'una teoria del coneixement que rebutja la reducció del concepte al judici i del judici a una simple qüestió de coherència en el si d'un joc de llenguatge.

Els autors no s'estan, doncs, d'exercir una crítica honesta i oberta contra les filosofies modernes i postmodernes que són representatives i també causants de l'estat de coses en què ens trobem a l'època postmoderna: l'allunyament de la realitat objectiva, l'empresonament en el mar de les interpretacions sense fi, la submissió a la comunicació mancada de veritat, la simulació i dissimulació com a motor i mètode de la política, etc. Exemple: «Aparentement superada la era de las grandes ideologías constructivas, el riesgo del pensamiento actual es el relativismo pragmatista, cuyo reflejo en el orden político es el cinismo neoliberal en el que se traduce la confianza en lo material como motor del dinamismo social.» (p. 25)

En poques paraules, la liquidació de la metafísica reflecteix, pròpiament, l'autoliquidació del subjecte humà, que es nega a prestar obediència a la realitat en si i s'ha convertit en un aprenent de bruixot que considera que no hi ha més realitat que la que ell mateix pot crear i destruir a gratient. Aquesta malaltia de l'esperit occidental només tindria remei amb el retorn correcte a les qüestions metafísiques en si.

Acabem. El cinquè testimoni en favor de la metafísica ens obliga encara més a una anàlisi filosòfica seriosa dels interessos no gaire correctes que s'amaguen en la renúncia a la metafísica i en la proclamació, gairebé dogmàtica, de la seva liquidació definitiva. ¿Ens autoritza la tradició filosòfica més seriosa i constant a ser lleugers en una problemàtica tan profunda i radical, amb què l'ésser humà es juga el sentit més humà de la seva existència? I la pluralitat d'enfocaments metafísics, ¿no desmenteix de manera clara l'acusació d'unilateralitat impositiva que es llença sobre la filosofia "prime-

ra"? ¿No és la mateixa metafísica la que, en la història del seu desplegament, es repensa en formes noves que s'apropien del passat i alhora el corregeixen, completen o amplien? Paga la pena de concloure amb un text diàfan de Paul Ricœur:

«¿Pero acaso nuestra identificación con el ideal de la cientificidad no se ha convertido en un problema para nosotros mismos? Nos asombra ver a tantos espíritus críticos, cuya capacidad de sospecha, por otra parte, no tiene límites, capitular ante lo que consideran el veredicto de la modernidad y adoptar de la manera más ingenua la ideología de la ciencia y la técnica. El descubrimiento de la función ideológica de la ciencia y la técnica constituye para nosotros un nuevo punto de partida, como bien lo han visto, desde perspectivas diferentes pero convergentes, Heidegger, Marcuse, Habermas, Ellul: la cientificidad, que poco ha nos servía de medida absoluta para apreciar el progreso global de la modernidad, se ha convertido en problemática. [...] La modernidad aparece entonces como la expansión desmesurada de un interés a expensas de todos los otros, y ante todo a expensas de un interés por la comunicación y por la liberación.»²⁴

²⁴ Paul Ricœur, «Manifestation et proclamation», a: Enrico Castelli (curador), *Le sacré. Études et recherches*. París: Aubier, 1974, pp. 57-76. Traducció castellana de Juan Carlos Gorlier: «Manifestación y proclamación», a: *Fe y filosofía. Problemas del lenguaje religioso*, Buenos Aires: Editorial Docencia y Editorial Almagesto, ²1992, pp. 65-86; cita a p. 81 (no hem tingut accés a l'original).